

İlk azərbaycanlı alim-cərrah, Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyasının ilk prezidenti Mirəsədulla Mirqasımovu çoxları xoşbəxt sansa da, onun içində qürbətə Vətən həsrətilə intihar etmiş bir qardaş nisgili vardı. Sovetlər hökuməti ona nə qədər ad-san, şan-şöhrət "bəxş" etsə də, dünya şöhrətli alimin qəlbində uzun illər gizlin yaşatdığı qardaş, dayı həsrəti onu heç ovundura bilmirdi. O qardaş, o dayı ki, Mirəsədulla onlar üçün yas da saxlaya bilməmiş, bu acını illərlə gizlincə qəlbində yaşatmışdı. Çünki qardaşı Zeynalabdin də, dayısı Əjdər bəy də Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə hökumət tərəfindən Avropaya təhsil almaq üçün göndərilmişdilər. Bolşeviklərin aprel işğalından sonra Cümhuriyyətlə bağlı hər kəs, hər şey bir anın içində dönüb olmuşdu bu xalqın "düşməni".

MİRQASIMOVLARIN XOŞBƏXT VƏ BƏDBƏXT ÖVLADLARI

Mirələsgər Mirqasımov Bakıda ruhani seminariyasının müəllimi idi. Şərq, Qərb klassiklərini mütaliə edən, türk, rus, fars, ərəb dillərini mükəmməl bilən Mirələsgər övladlarını hələ kiçik yaşlarından məktəbə, elmə bağlı böyütmüşdü. Oğlu Mirəsədulla ruhani seminariyasından Odessa Tibb Universitetinə qədər şərəfli bir təhsil yolu keçmiş və Azərbaycanda ilk doktorluq dissertasiyası müdafiə edərək (1924) həkim-cərrah kimi respublikada urologiyasının əsasını qoymuşdu.

Maraqlıdır ki, hələ çox gənc yaşlarından ölkədə və onun xaricində nüfuzlu kollegiyaların, komissiyaların üzvü olan, üç çağırış SSRİ Ali Sovetinin deputatı seçilən Mirəsədulla Mirqasımov Parisdən Cümhuriyyət tələbəsi olan qardaşının vətənə gəlməsinə nail ola bilmir. Bu istək, bu arzu onu ömrü boyu için-için yandırır...

Mirəsədulla Mirqasımovun qardaşı kim idi? Bəzi arxiv materiallarında adı Abdin kimi yazılan Zeynalabdin Mirələsgər oğlu Mirqasımov ailənin sonbeşiyi idi. O, 1887-ci ildə Bakıda anadan olub. İlk təhsilini atasının müəllim işlədiyi ruhani seminariyasında alan Zeynalabdin sonra təhsilini İstanbulda Osmanlı İmperator Liseyində davam etdirib. Daha yaxış təhsil almaq

"Hamımızın halı eyni dərəcədə ağırdır..."

Cümhuriyyət tələbəsi Zeynalabdin Mirqasımovun kəskin sarsıntılar içində bitən ömür hekayəsi ürək parçalayır

arzusunda olan bu gənc oğlan üz tutub Parisə. Burada üç il Fransanın Nansi Universitetində elektrotexnika üzrə təhsil alıb Vətənə qayıdıb.

Onun 1919-cu ilin iyul ayının 31-də Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Xalq Maarif Komissarlığına yazdığı ərizədən belə aydın olur ki, Zeynalabdin 1919-cu ilin əvvəllərində Daxili İşlər Nazirliyində draqoman vəzifəsində işləyib. Zeynalabdinin arxivdəki sənədlərindən bu da aydın olur ki, o, ikinci dəfə öz arzusunu və Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Parlamentinin 1919-cu il 1 sentyabr tarixli qərarına əsasən təhsilini hüquq sahəsində davam etdirmək üçün Paris universitetinə göndərilir.

Sonbeşiyinin yenidən uzaq səfərə çıxması anasının ürəyincə olmasa da, oğlunun təhsil arzusuna mane də olmur. Am-

catdırıram:

"Hal-hazırda Avropada və İstanbulda səksən üç nəfər azərbaycanlı tələbə bulunmaqdadır. Bunlardan dördü öz hesabına təhsil alsa da, hamısının halı eyni dərəcədə ağırdır. Zira onlardan heç birinə vətəndən maaş almaq mümkün olmamışdır. Tələbələrin halı günü-gündən fənallaşmaqdadır. Onlar heç bir tərəfdən müavinət almadıqları kimi, özlərinə bir iş tapmaqdan da məhrumdurlar. Çünki bir çox fransızlar belə işsizdilər. Digər tərəfdən Avropadan məmləkətimizə dönmək son dərəcə müşkül hal almaqdadır. İngilislər özlərini hakim kimi aparır və hər kəsi istibdad pəncəsində əzirlər. Onlar azərbaycanlıları, gürcüləri İstanbul boğazından Qara dənizə buraxmayırlar. Ruslara, gürcülərə bəzi hallarda istisna edilirsə, azər-

Qərənfil Dünyamin qızı
Əməkdar jurnalist

alaçaqlar...".

Əslində yeni qurulan sovet hökuməti bu gənc qüvvəni məhv etməyi qarşısına ən başlıca vəzifə kimi qoymuşdu. Çünki onlara əsl vətənpərvər, millətsevər, təhsilli azərbaycanlı ziyalılar lazım deyildi. Onlara təhsilsiz, millət-vətən təəssübkeşliyindən çox uzaq olan Dadaş Bünyadzadə kimi "təhsil naziri" lazım idi ki, öz əlimlə özümüzü kor edə bilsinlər.

Arxivlərdə Avropada təhsil alan həmyerlilərimizdən Vətənə ünvanlanan belə məktublar saysız-hesabsızdır. Şura hökuməti bir müddət onlara maddi yardım etməkdən imtina edir. Nəriman Nərimanov işə qarışdıqdan sonra çətinliklər aradan qaldırılır. Lakin onun Moskvaya "yüksək vəzifəyə" aparılması xaricdə təhsil alan tələbələrimizi yenidən çətin duruma salır (Bu haqda "Kaspi"də çap edilən məqalələrimin birində geniş məlumat vermişəm - müəl.).

Günlərlə, aylarla vətəndən kömək gözləyən Zeynalabdin Mirqasımov qürbət eldə çox çətin vəziyyətə düşür. Təhsil haqqını ödəyə bilmədiyi üçün universitetdən xaric edilir. Nə təhsilini davam etdirə bilir, nə bir parça çörək qazanmaq üçün iş tapa bilir, nə də Vətənə qayda bilir.

Görkəmli araşdırmaçı alim Ramiz Abutalıbovun yazdığına görə, o, "...kəskin sarsıntılar keçirərək intihar edir". Görkəmli alim-cərrah Mirəsədulla Mirqasımov üçün bu, sovetlərin "sevgi"sindən doğan bir "qayğı" idi.

Sonda bir faktı da qeyd edim ki, Zeynalabdin Mirqasımov tanınmış kinorejissor Oqtay və heykəltaraş Mirəli Mirqasımovların əmisi olub. Onların dayısı - Cümhuriyyət tələbəsi Əjdər bəy Axundov haqqında növbəti saylarımızdan birində məlumat verəcəyəm.

Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyəsi əsasında hazırlanıb.

Mən özüm bu çətinliyi öz şəxsimdə təcrübədən keçirdim... Bu şəraitdə hər bir tələbəyə yol xərci olaraq ən azı altı min frank verilməsi lazımdır. Axı bu tələbələr Azərbaycanın çalışqanlarından və ən seçilmişlərindəndir. Bunlara iki və yaxud üç sənə çalışmaqda imkan verilsə, təhsillərini bitirəcək, məmləkətimizdə faydalı və sağlam ünsür təşkil edəcəklər. Ümid edirəm ki, hal-hazırda başda duranlarımız ümuminin mənfəətini təqdir edəcəklərindən, xalqımızın ümidi olan bu gənc qüvvənin məhv olmasının qarşısını alaçaqlar...

ma, sən demə, ananın narahatlığına əsas var imiş. Ana ürəyi... Oğlunu yola salarkən bütün gücü ilə onu bağrına basıb qoxusunu almış, bir daha oğlunu görməyəcəyi sanki ürəyinə damıbmış...

Avropaya yüksək təhsil almağa gədən bütün azərbaycanlı tələbələr kimi Zeynalabdinin də qara günləri 1920-ci ilin aprel işğalından sonra başlayır. Bir neçə ay çətinliklə də olsa gözləyən Zeynalabdin 1920-ci ilin avqustunda Azərbaycan Tələbə Mərkəzi adından Bakıya Xalq Təhsil Komissarlığına (Nazirliyinə) məktub göndərir. Bu məktubda Zeynalabdin Avropada təhsil alan bütün azərbaycanlı tələbələrin çətin vəziyyətdə olduğunu qeyd edir və ümidlə hökumətdən kömək istəyir. Məktubdan bir parçanı olduğu kimi diqqətinizə

baycanlılara son zamanlarda məmləkətdə Şura cümhuriyyəti qurduqlarına görə heç bir vəchlə istisna yoxdur. Onları heç bir surətdə Bosforda icra etdikləri kontroldan nə içəriyə, nə də dışarıya buraxmayırlar. Mən özüm bu çətinliyi öz şəxsimdə təcrübədən keçirdim... Bu şəraitdə hər bir tələbəyə yol xərci olaraq ən azı altı min frank verilməsi lazımdır. Axı bu tələbələr Azərbaycanın çalışqanlarından və ən seçilmişlərindəndir. Bunlara iki və yaxud üç sənə çalışmaqda imkan verilsə, təhsillərini bitirəcək, məmləkətimizdə faydalı və sağlam ünsür təşkil edəcəklər.

Ümid edirəm ki, hal-hazırda başda duranlarımız ümuminin mənfəətini təqdir edəcəklərindən, xalqımızın ümidi olan bu gənc qüvvənin məhv olmasının qarşısını